

ius, Syst. Theol., afgewisseld door, betoogt Maresius *indescentie*, dat er *lijke* partijen (God t dat kan bij God t dan volgen weer af, een vorst die ie met een minder t (368, b).
Theologia, 1682, p. format foedus, est omnis (consensus

9, § 23), vgl. 1.

oedere in genere, ig, wordt het ver- jaar 2 Cor. 9:13; tr. 3:21; 1 Joh. 9:1; Ps. 106:26,

speciatim Oeco- ti. van D. Smout,

1677, 399, neemt natus onder zijn ondsleer verdedigt aim.
183/4.
ayper, 1882, 184: obligatio nutua: iorum observatio: l ex conditionibus

deel" als „partij“, n het onderscheid t lezen: er zijn parte Dei" (aan t zis, en „a parte „partes" (deelen)

nd.

ov. j.l. een kort illen meedeelen. If aangehaalde em tevens mee, elijk beschouwd liceeren, dat ik natuurlijk geen uweijke corres- neen, dat iedero aal, recht heeft ndaan gehaald en eltaat is, in t is aangewend, hadden op ver- zaker een aan-

t behaagd, aan arxistische of iemand brochu- vermelding van idig recht, dat Wat zijn dat 'rof. Hepp toch der broederlijk- K. S.

ich bereid ver- lgende stelling: algemeene ge-

Prins het zoo rnatie" — niet rgaanden jaar- tegd is. Ik zou welke niet-ima- n wordt.

K. S.

van opleiding" evolg door de t (ib., art. 127). msterdam, 1936, 141), volgt de opleiding" op-

nder de oogen zou zijn inzake s in openbare en, zoolang er gelijkheid van r over zwijgen en geschieden, het onderwerp

ikboek, en dan t zijn promotie, n ook wij met rengen. Vooral, t er niet tegen rhand geheeld

K. S.

aar aanleiding rama's in „De wijs personen iet geopend is, tentie, waarin

openingsuren enz. genoemd worden, opgezonden aan onzen uitgever.

Gaarne wijs ik hier naar deze advertentie, opdat niemand meer voor een gesloten deur komt. In de advertentie worden openingsuren enz. bekend gemaakt.

Nog eens vestig ik de aandacht op het mooie en leerzame werk.

K. S.

Iets over de methode van de vierde brochure van Prof. Hepp. (II.)

We zouden in de tweede plaats aantoonen, dat de methode, die Prof. Hepp in deze brochure hanteert, aprioristisch is, d.w.z. dat zij uitgaat van een verkeerd apriori, dat haar uitgangspunt niet deugdelijk is.

Wie voor het volk wil duidelijk maken, dat de KERK dreigt te verworden, mag niet tevreden zijn aler hij heeft aannemelijk gemaakt, dat er in de kerk van Christus opvattingen zijn binnen gedrongen, die met het WOORD VAN GOD ten eenenmale onverenigbaar zijn en daarom ook tegen de belijdenis ingaan.

Maar wat doet Prof. Hepp nu? Hij toont aan, dat er tegenwoordig onder ons enkele opvattingen gevonden worden, die niet in allen deelen overeen komen met de GANGBARE DOGMATIEK. Zeker, Prof. Hepp tracht ook Schriftbewijzen te geven, doch het Schriftbewijs is niet alleen sober en zwak, HET ONTBREEKT ZELFS OP CARDINALE PUNTEN. De methode die wordt toegepast is feitelijk deze: zoodra is aangetoond, dat een stelling niet overeenkomt met wat onder ons geruimen tijd is gangbaar geweest, dan wordt daaruit de conclusie getrokken: „In de Schrift is alzoo dit gevoelen niet verankerd". Het werkelijk Schriftbewijs blijkt hier bijna te wezen, omdat de gangbare dogmatiek door Prof. Hepp als een *normatieve* grootheid wordt voorgesteld. En dit is m.i. de kernfout van de methode, waarvan de auteur zich in deze brochure bedient, dat Schrift en dogmatiek stuwertje wisselen; dat de dogmatiek niet wordt voorgesteld als een *subjectieve* grootheid, die altijd aan de goddelijke norm onderworpen blijft, doch die — met normatieve waardigheid bekleed — haar veroordeelend vonnis uitsprekt over elke gedachte, die in haar systeem niet past. Ik ben er volkomen van overtuigd, dat Prof. Hepp deze methode onbewust gebruikt, maar daar blijft ze even verwerpelijk om. Achter dit geschrift schuilt een verkeerd apriori, dat helder moet onderkend worden om werkelijke deformatie-dreiging van ons kerkelijk leven af te wenden, eer het te laat is.

We gelooven, dat de schrijver het eerlijk meent, als hij zegt, dat het zijn streven is „niet om af te stooten, maar om te winnen". Evenwel, met dit winnen is bedoeld iemand winnen voor een bepaald dogmatisch standpunt, iemand winnen voor een bepaalde wetenschappelijke overtuiging, voor een wetenschappelijk systeem, dat uiteraard — ook al zou het door allen aanvaard zijn — subjectief blijft, onderworpen aan den norm van Gods Woord en daarom steeds weer te normeren. Maar hoe loffelijk het ook is iemand voor z'n eigen en anderer systeem te winnen, het is heel iets anders dan iemand te overtuigen van zijn kerk-deformeerende dwaling. En deze twee dingen nu loopen bij Prof. Hepp door elkaar, alsof het eenlei is.

Hetgeen moet bewezen worden.

a. Op blz. 8 citeert Prof. H. uit Bavincks oratie over „De algemeene genade" ook dit gedeelte: „Hij (n.l. Calvinus J. M. S.) zou in strijd handelen met de Schrift, hij zou zich schuldig maken aan grove ondankebaarheid jegens God, indien hij DEZE GOEDE GAVEN EN VOL-MAAKTE GIFTEN van den Vader der lichten niet ten volle waardeerde. En dit is het gezonde standpunt van alle goede Gereformeerden geweest...". (Wij zetten kapitaal. S.) Welke conclusie trekt Prof. H. hieruit? Deze: „Hij (n.l. Bavinck. S.) beschouwt de LEER van de algemeene genade niet... als een kwestie, waarover de theologen nog moeten discussiëren en waarin zij van elkander mogen verschillen... Elk ander standpunt is voor hem niet gezond". Wie goed leest ziet, dat de conclusie niet klopt op de premisse. Calvinus waardeerde Gods goede gaven, zegt Bavinck. Maar bevoert Bavinck nu, dat daarmee tegelijk voor alle eeuwen vaststaat de LEER OVER deze goede gaven? Is het feit van die goede gaven Gods *theoretisch* zoo volmaakt verwerkt in de *dogmatiek*, dat over die *theoretische* verwerking zelfs niet meer godsdiscussieerd mag worden? Doch dit klopt niet op wat Prof. Hepp elders betoogt heeft, dat Calvinus ons geen *dogmatiek* heeft nagelaten, dat hij dus de ruimte voor wetenschappelijke discussie geheel en al heeft open gelaten.

b. We lezen op blz. 14: „Hadden wij de zaak, welke onze zusterkerken aan den overkant van den oceaan zoo hevig had beroerd, niet zoo spoedig vergeten, mis schien had men er zich langer voor gewacht de *leer der algemeene genade aan te vechten*". (Wij spatieren. S.) Uit het verband blijkt, dat Prof. H. het aanvechten van een leer een ramp acht. Zoo kan alleen iemand spreken, die een dogmatische stelling uit de noodzakelijke subjectiviteit heeft uitgeheven tot de niet meer aan critiek onderhevige normativiteit. Maar dit is juist een ramp, wijl het de kerk bij consequentie zal brengen onder de tyrannie der wetenschap. Dit kan Dr Abraham Kuyper met de stichting van de Vrije Universiteit nooit bedoeld hebben. De „kring" der we-

1) Het woord „subjectief" wordt hier en later door mij niet gebruikt in den zin van „willekeurig", ook niet in den zin van „behoorend tot het menschelek denken", als zou alleen ons denken Gode subject, onderworpen zijn, doch in den zin van „als schepsel onderworpen zijn en blijven aan de goddelijke wetten, die de Schepper voor al Zijn schepselen gesteld heeft". In de aanduiding „subjectief" ligt dus niets „minderwaardigs".

tenschap mag over die der kerk tot geen enkelen prijs gaan heerschen.

c. Prof. H.'s eerste tegenstander, dien we A. hadden genoemd, heeft o.a. geschreven, wat we lezen op blz. 22: „In den Christus eigende God Zich inderdaad de gansche wereld weer toe, niet slechts in dien zin, dat de redding van het organisch geheel der wereld (bij het uitvallen van heel veel individuen) vaststaat, maar ook in dien zin, dat alle schepselen op aarde in de zegeningen van dat *éene genadeverbond deelen*". (Spatiering van A.) Prof. Hepp maakt hieruit deze gevolgtrekking: „Voor de algemeene genade is hier alzoo geen plaats meer". Bedoeld is natuurlijk: voor de *gangbare leer* van de algemeene genade is hier geen plaats meer. Zooda Prof. H. het zegt, lijkt het catastrofaal, alsof de Schriftgevens, die ons van Gods algemeene goedheid spreken, zouden veronachtzaamd worden. Natuurlijk is dit niet het geval. Die gegevens worden alleen anders verwerkt, anders gegroepeerd.

d. Ik lees op blz. 31: „Maar omdat voor de *bestaande Geref. dogmatiek* door de aangenomen geesteshouding niet dat respect kan worden betoond, dat haar toekomst". (Wij spatieren. S.) In dezen zin spreekt duidelijk het apriorisme van de dogmatiek, die blijkbaar maatstaf is.

e. Op dezelfde blz. is nog te lezen: „Maar nooit kan dat antwoord (n.l. op open vragen, die er nog in de dogmatiek zijn. S.) worden gegeven, indien men DE leer (kapitaal gezet door ons. S.) der algemeene genade *looslaat*". Daar schijnen dus maar twee mogelijkheden te zijn: of de gangbare leer critiekloos aanvaard, of de heele algemeene genade leer loslaten. Voor ons is er nog een derde, n.l. een andere, gewijzigd algemeene genade-leer voordragen, wier rechtspositie niet afhankelijk is van een gangbare leer, maar uitsluitend van de conformiteit aan het Woord van God.

f. Op blz. 38 wordt de kern der kwestie aangeroerd. Da A. heeft gezegd, dat de algemeene genade of goedheid slechts een uitlooper is van de bijzondere genade (zie onder c: alle schepselen deelen in de zegeningen van dat *éene genadeverbond*). Van deze hoofdzaak maakt Prof. H. zich aldus af: „Dat kan echter niet. De genade, zooals zij uit de bron komt moet overal, waarheen zij zich ook een weg haant hetzelfde effect hebben. De genade in Christus, zoo leert de Schrift, is altijd en overal, zonder uitzondering, dezelfde. Zij vernieuwt immer het hart. Zij heiligt en zaligt. Zij is *onwederstaand*. Wie door de genade in Christus wordt aangeraakt, is een nieuw schepsel". **SCHRIFTBEWIJS ONTBREEKT HIER BEWUST**, dat zou een beleediging voor het Geref. volk zijn. Toch is het jammer, dat Prof. H. het er maar niet op gowaagd heeft. Want nu zijn we nog even ver. Wel wordt gezegd, dat de genade, die met Christus in verband staat, altijd onwederstaand is, maar t wordt niet aangetoond, **HET KAN OOK NIET AANGETOOND WORDEN**, want de Schrift leert het nergens. Gods Woord zegt zeer zeker, dat er onwederstaand genade is, doch niet, dat zij het altijd is. Integendeel: de verbondbrekers hebben Gods genade weerstaan en daarom zal hun oordeel zoo zwaar zijn. Van de tien melaatschen, die genezen waren door de genade van Christus, kwam er maar één terug. De anderen hebben de genade niet als zoodanig erkend, hebben den Messias, Die Zich aan hen in Zijn priesterlijke heerlijkheid geopenbaard had, niet aangenomen.

Hier is een duidelijk voorbeeld van de aprioristische methode. De dogmatiek leert: alle genade van Christus is onwederstaand, dus is De A. op het hellend vlak van dreigende deformatie. (Tusschen haakjes zij opgemerkt, dat het feit, dat Prof. H. in deze zaak niet met verbondsbreuk rekt, niet op zichzelf blijkt te staan, doch hiermee schijnt samen te hangen, dat het verbond zelf in z'n dogmatischen gedachtengang geen breede plaats inneemt. Immers, als De A. zegt, dat de Wijsheid in Spr. 8 de Zoon is, „zooals Hij in de *verbondsgemeenschap* den mensch wijsheid geeft", dan merkt Prof. H. op: „doch van verbond en verbondsgemeenschap wordt in dit hoofdstuk zelfs niet gerept", daarbij vergetend, dat in Spr. 8 het gedeelte, dat over de Wijsheid spreekt, met deze woorden begint: de **HEERE** bezat Mij; de verbondsnaam staat voorop. Voorts worden de priesters uit Mal. 1:6, die Gods Naam verachten, vergeleken met *alle menschen*. Want sprekende van die priesters, die met God gebroken hebben, wordt gezegd: „en behooren daartoe niet alle menschen?" (blz. 43.)

We zouden door kunnen gaan met het geven van voorbeelden van deze aprioristische methode, die de gangbare dogmatiek stelt tot een oordeel van anderer dogmatische beschouwingen. We noemen alleen nog wat te lezen is op blz. 82: „Het positieve standpunt, dat ten opzichte van het cultuur-probleem dient te worden *ingenomen* kan men o.m. afleiden uit mijn referaat...". (Wij spatieren. S.) Ook dit referaat schijnt boven critiek verheven, want ieder dient dit standpunt in te nemen, het geldt als norm.

Ten slotte vermelden we nog, dat het eenige Schriftbewijs, dat tegen Prof. B. (zoo hadden we hem immers aangeduid) door Prof. Hepp wordt aangevoerd, is de bekende plaats uit Filipp. 2, dat het God is, die in u werkt het willen en het werken. Maar Prof. B. heeft dit nooit ontkend. Dat wordt ook gevoeld door Prof. Hepp, die er daarom van zegt: „de laatste term: het *allea* werken door God, ontvangt bij dit critisch gevoelen te weinig klemtoon" blz. 90). Het is dus tenslotte een zaak van wat meer of minder accent. Is — zoo vragen we —

over een accent-quaeestie dan niet te praten zonder op elkander het stempel van deformatie te drukken?

Neen, zegt Prof. H., „in de Schrift is alzoo dit gevoelen niet verankerd" (blz. 90) en hij hoopt, dat de critische gevoelens (De A. en Prof. B.) besluiten „den afbraak te staken" (blz. 94).

Daartegenover stellen wij als onze heilige overtuiging, dat ieder, die aan een menschelek bouwwerk niet af durft breken die onderdeelen, welke geen hechte verbinding bleken te hebben met het fundament, geen ware bouwmeester is, maar een conservator. En in een museum — het terrein der conservatoren — toont het leven geen progressie meer.

's-Gr.

J. M. S.

LITERATUUR EN KUNST

Warden, een koning.

Jan H. Eekhout: Warden, een koning. — G. F. Callenbach, N. V., Nijkerk.

Reeds dadelijk, met zijn eerste boek, heeft Eekhout zich een prozaïst getoond van hoogen rang. Elk volgend werk bevestigde en verstevigde zijn positie onder de prozaloren.

Gemakshalve noemt men hem meestal schrijver van streekromans. Nu is het doorgaans lastig een boek precies in een bepaalde klasse in te deelen. Een historische roman is bijna altijd ook psychologisch, en kan zooveel sociale of economische gegevens bevatten, dat men er evengood den naam van socialen roman aan zou kunnen verbinden.

Wat een streekroman precies is, zal wel niemand kunnen zeggen. Gaat men het werk van Eekhout langs, dan komt dunkt mij, alleen de voorlaatste roman: „Aarde en Brood" voor dien naam in aanmerking. Daarin is de saamhoorigheid van mensch en grond zoo groot, dat beide een geweldigen invloed op elkaar uitoefenen; de mensch is, zooals hij beschreven wordt, omdat hij juist in die streek geboren is, dat land bewerkt, die geestelijke sfeer ondergaat, die traditie en volksgeloof deden ontstaan. Een typeerende eigenaardigheid moet natuurlijk zijn het gebruik van de streektaal, het dialect. Onjuist is het echter, om een roman in dialect geschreven, een streekroman te noemen, alsof dat het criterium zou zijn.

De eerste boeken „De Boer zonder God" en „Patriciërs" spelen in de zelfde streek, namelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, de taal van het eerste hiervan is Vlaamsch getint, die van het tweede meer gemaniëerd. „De Boer" is meer psychologische, dan streekroman, terwijl „Patriciërs" sterk sociaal is, omdat er in den hoofdpersoon de ondergang van een geheelen stand beschreven wordt.

Het nieuwste boek „Warden, een koning" draagt kenmerken van alle vroegere in zich. Warden is schaapherder, maar zijn vader ook, zijn grootvader eveneens — hij dreigt de laatste te worden van een lange rij. De naderende reeks huizen van de badplaats, de aansluitende „cultuur", die zelfs de schorren, met hun ongerepte natuur, dreigt te omvatten in haar verstikkenden greep, zal een einde maken aan zijn beroep, zijn stand.

Doch dit sociale element is niet het voornaamste. Warden, de herder, moet een heele zieleworsteling doorstaan, moet veel in zich overwinnen, eer hij zich kan verheffen tot Warden, een koning. Het psychische probleem is het voornaamste.

Plaats van handeling is weer Zeeuwsch-Vlaanderen, het gebied van de schorren, de buitendijkse weilanden, aan de grens van ons land en België. De taal is niet dialectisch gekleurd, maar het boek is in dialect geschreven en wel zoo, dat vele uitdrukkingen voor den gewonen lezer onbegrijpelijk moeten zijn. Het zou niet overbodig geweest zijn in voetnoten de echt-Vlaamse woorden en uitdrukkingen te vertalen, vooral in dit boek. Want als men een gewoon dialect-verhaal leest, b.v. van Cremer, dan komt het er niet zoozeer op aan, dat men enkele woorden niet, of niet heelemaal begrijpt, het verband waarin het voorkomt laat de betekenis al gauw raden, en vergissingen daarbij schaden niet de totale duidelijkheid. Bij Eekhout is het anders.

Deze taalkunstenaar past zijn stijl volkomen aan bij de sfeer van zijn werk. De zwierige, krullende woord- en zinswendingen van „Patriciërs" pasten daar evengood als de eenvoudige, duidelijke zinnen die den ontwikkelden „Boer zonder God" teekenden. En nu Warden. De stugge, gesloten herdersfiguur wordt door de vaak korte, zeer plastische zinnen even moeizaam, maar ook even aanschouwelijk in de taal uitgebeeld, als de Christusfiguur door Wardens scherpe mes aan het harde hout ontrukkt wordt. De actie van den zin concentreert zich bijna geheel op het werkwoord. Verschillende soorten woorden worden omgesmeed tot werkwoord en worden daardoor zwaarder met beteekenis geladen. Van zulke woorden, die dikwijls zuiver Vlaamsch zijn, kan men de beteekenis niet missen voor de duidelijkheid van het uitgebeelde. De beknoptheid der taal laat gissen niet toe. Men moet de persoon door en door

kennen, om zijn probleem te vatten en zijn strijd en overwinning te kunnen waardeeren.

Verschuilen kenmerken van een streekroman zien we hier ook. Het prachtig beschreven sterven van de oude schepersvrouw, die rustig den dood afwacht, maar profetisch blik in leven van man en zoons, beheerscht het eerste gedeelte van het boek. De zoon gelooft onvoorwaardelijk de voorspelling van zijn moeder, dat er een vrouw zal komen, om moeder te vervangen, een vrouw die hij niet mag weigeren als zij komt. En als hij haar ontmoet, neemt hij haar, zonder aarzeling, hoe vreemd en onheilspellend haar komst leek. Het neerbranden van zijn schuilhut, door een opgestookten dronkaard, die zijn daad met den verdrinkingsdood op de schorre moet boeten, is voor Warden geen beletsel, de nicht van dien man tot vrouw te nemen, omdat moeder het voorspeld had. En pas met haar komst kan zijn vader zich losmaken van de gedachte aan de lichamelijke aanwezigheid van zijn vrouw. De herinnering aan de gestorvene, wordt liefde voor de plaatsvervangster.

Prachtig beschreven is de liefde tusschen den herder en zijn wonderbare vrouw. Een duistere schaduw valt er over, wanneer het vurig verlangde kind niet geboren wordt. Dan gaat Warden gelooven aan het noodlot, dat op hem rust, omdat hij een blanken vogel heeft gedood, om het geliefde zwarte lam van zijn vrouw te redden. Hij ziet slechts schuld en straf. Wanneer zijn verloren broer terugkeert naar huis, waar hij vriendelijk door zijn schoonzuster wordt ontvangen, bekleet Warden bijna weer zijn handen met bloed, als hij zijn vrouw redt uit de handen van den broer. God bewaart hem echter voor dezen moord. Op de kast prijkt de fraai gesneden duif, het liefdessymbool, dat voor het kind zou zijn. De liefde kan echter zijn schuld voor God, die hij op zich voelt drukken, niet wegnemen. Geduldig zal hij zich door de opdringende stad van de schorre laten verdrijven. Met ziekelijk welgevallen leest hij de vorderingen der bouwers, omdat zijn straf de schuld zal boeten. Maar dan geeft zijn vrouw hem het onvoltooide Christusbeeld in handen. Om dat naar harde werkelijkheid uit het stugge hout te snijden, moet hij zich indenken Christus, die alle leed verdragen heeft, omdat Hij aller zonden naar den hemel droeg. Hij voelt diep in zich de bevrijdende gedachte wakker worden: met Christus gekruisigd te worden, om in Hem te leven.

De doem van het noodlot wijkt van hem. Het voltooide beeld mag in een doek gewikkeld in de kast liggen, want Christus heeft in hem overwonnen. Zijn zonde is verzoend, hij mag zijn herdersambt weer opnemen. Wanneer zijn vrouw hem eindelijk het langverwachte bericht brengt, dat een kind zal geboren worden, kan hij zijn vreugde weer uitjuben. Op zijn schorre mag hij blijven. Als herder, als koning.

Dit nieuwe boek is prachtig van stijl en opvatting. Vol spanning is die zware innerlijke strijd geteekend om het herderschap. Niet minder tragisch bewogen, dan „Aarde en Brood“, is het ruimer. Hier wel een sombere noodlotsgedachte weer, maar geen ondergang, als in het vorige boek. Eekhout blijft er in een der grootsten onder de schrijvers van ons land, maar het verblijdende in dit laatste werk is de zuiver Christelijke toon, de jubel der verlossing. Voor de literatuur, en in 't bijzonder voor de christelijke, is het een groote aanwinst. Of men het leest als streekroman of als psychologische probleemroman, doet weinig terzake. In beide opzichten is het voortreffelijk.

Gr.

H. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Rosenberg en Luther.*)

In zijn pas verschenen boek „Der Kampf der evangelischen Kirche in Deutschland“ wijdt de schrijver, Dr Arthur Frey, ook een hoofdstuk aan den „Mythus der 20ste eeuw“.)

De auteur herinnert er aan, dat de hoofdsom van den „Mythus“ de Duitse nationale eer is. Zij wordt tot de hoogste autoriteit en éénigste waardemeter verheven; alles moet haar dienen, ook de Kerk. De idee der nationale eer is het begin en het einde van alle denken en handelen, van alle gevoel en begeeren. Zij bepaalt den inhoud en de toepassing der zedewetten; elk gebod is geheel aan den eisch der nationale eer ondergeschikt; religieuze bindingen zijn van lagere orde dan die der natie. Boven het „Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelve“, staat het „Gij zult uw volk dienen met geheel uw hart en al uw kracht“. In een conflict tusschen het Christelijk gebod en dat van het ras, is ongehoorzaamheid tegenover het eerste plicht.

Dr Frey merkt verder op, dat de idee van den

„Mythus“ hoe langer hoe sterker in den persoon van den „Führer“ belichaamd wordt. Hij is niet alleen de opperste welgever en rechter, maar ook de verlosser, die aan de nationale eer nieuw leven schonk en nadien over haar waakt; in hem zijn de kwaliteiten van wereldlijk heerscher en van messias vereenigd; de goddelijke voorzienigheid schonk hem aan het volk. Het terrein, waarover hij gebiedt, is daarom Staat en Kerk tegelijk: voor de Kerk gelden dezelfde levenswetten als voor den Staat.

Het is vooral de „Nationaal-kerkelijke beweging der Thüringsche Duitse Christenen“, welke ook den „Rijksbisschop“ Ludwig Müller onder haar leden telt, die ijvert voor de synthese van Staat en Kerk tot een „ware Duitse volksgemeenschap“. Haar principia komen met die van den „Mythus“ practisch geheel overeen. „De God der liefde“, belijdt een harer voorgangers²⁾, „woonde en werkte als heilige geest in ons midden, en schonk ons de kracht tot het geloof aan de vrijheid en de eer der Duitse natie, en de bereidwilligheid tot de overgave aan de wereldbeschouwing van den dienst aan bloed en aarde“. Die eeuwige God schonk aan het Duitse ras, zoo gaat het getuigenis voort, zijn eigen wet, die in den „Führer“ en in den door hem gevormden nationaal-socialistischen Staat, gestalte aanneemt. De weg tot de vervulling van deze Duitse wet is de geloovige, Duitse gemeente, waaruit de Duitse-Christelijke nationale Kerk, welke het gansche volk omvatten zal, moet groeien. „In Adolf Hitler zien wij de poort tot de vorming der Germaansche Kerk opengaan“.

* * *

Tegen deze stroomingen werpt de Kerk van Christus met ontzaglijke inspanning nu een dam op. Dat kost haar groote offers; toch aarzelt zij niet, ondanks alle verdachtmakingen en hindernissen. God schenkt haar de kracht om dien arbeid voort te zetten. Rosenberg en zijn volgelingen willen dat werk vernietigen. Wie nog meent, dat de Kerk een periode van rust en vrede, van ongestoorde Evangelieverkondiging tegemoet gaat, leze zijn „Protestantische Rompilger“.

Wij hebben den vorigen keer gezien, hoe Rosenberg een geheel mislukte poging deed om aan te toonen, dat de „Belijdenisbeweging“ verraad aan Luther pleegde, en zich bij Rome aansloot. Op die fictie van het „nieuwe bondgenootschap tusschen Luther en Wittenberg“³⁾, rust echter een groot gedeelte van zijn critiek; hij overlaadt de „Belijdende Kerk“ met schimpscheuten, maalt haar met de zwartste kleuren af, verdraait de woorden harer dienaren of interpreteert ze op een minderwaardige wijze.

Luisteren we nog eens naar zijn betoogen.

Rosenberg wil aan zijn lezers duidelijk maken, dat de „Protestantische Orthodoxie“ in alle opzichten van Luther afwijkt, niet alleen in methode, leer en richting, maar ook in karakter. Luther geldt bij hem als een type van het echte, edele Germaansche ras, dat alle deugden daarvan bezit. Wie hem verraadt, zoo luidt het, hoort niet in de volksgemeenschap thuis.

Luther, aldus Rosenberg, verwierp het wereldbeeld van Copernicus. Als Copernicus gelijk had, zeide de hervormer eens (althans volgens R.), zou de Heilige Schrift gelogen hebben. Luther, gaat de auteur van de Mythe verder, trok „als innerlijk, waarachtig mensch direct en zonder vrees, de onvermijdelijke conclusies: Wanneer de aarde niet een vlakke schijf was met den hemel boven en de hel onder, wanneer zij als kogel vrij in het wereldal zweefde, dan zou er nooit een stoffelijke opstanding met hemelvaart en hellevaart geweest kunnen zijn (!), dan waren dat slechts hallucinaties, maar geen feiten eener openbaring, waarvan tot dusverre aangenomen werd, dat zij goddelijk was.

Tot zulk een degelijkheid van karakter, om duidelijke conclusies uit een ontdekking te trekken, welke geheel vaststaat, hebben het, vervolgt Rosenberg zijn beschuldiging, noch de Roomsche, noch de Evangelische Kerk kunnen brengen. Zij deden en doen nog steeds alsof Copernicus het oude wereldbeeld niet totaal kapot gemaakt heeft, ... en komen nu, in het nauw gedreven, hopeloos stijfhoofdig met de „eenigste openbaring Gods“ aanzetten, welke immers al lang overwonnen is, om die tegen de twintigste eeuw te velde te brengen.

Aan Luther kan men — we volgen nog steeds Rosenberg — zijn afwijzing van het Copernicaansche wereldbeeld en dus zijn handhaving van den Bijbel niet verwijten; de wetenschap was in zijn dagen nog maar aan het begin van haar triomftocht. De menschen van dezen tijd aanvaarden echter allen de nieuwe cosmographie; een deel van hen durft desondanks nog vol te houden, dat „de Heilige Schrift“ het „ware woord van God“ is, geheel en al. Welk een onwaarschijnlijkheid, roept Rosenberg uit, welk een lafheid, welk gebrek

2) Aangehaald door Dr Frey, pg. 113 e.v.

3) Rosenberg haalt ook veel van Karl Thieme aan, die, zooals bekend, een soort synthese tusschen het „Protestantisme“ en het „R. Katholicisme“ voorstaat; de lezer moet den indruk krijgen, alsof hier een typische representant der „Belijdenisbeweging“ aan het woord is. En dat is Thieme in het geheel niet.

aan karakter. „Luther, de Duitscher, verdwijnt. Luther, de waarachtige, wordt vervormd tot een hoeder van starre, onhoudbare dogmata, en uit de Protestantische gewetensvrijheid groeit... het kerkelijke infantilisme van Karl Barth“.

Dat is de toon, waarop Rosenberg zijn tegenstanders toespreekt. De waarheid van hetgeen hij zegt, acht hij boven allen twijfel verheven. Iedereen, die hem niet onmiddellijk gelooft en volgt, moet of een domkop of een bedrieger zijn. Maar daar het toch eigenlijk niet aan te nemen is, dat er nog zulke oerdomme menschen bestaan, blijft als eenige mogelijkheid de conclusie over, dat al die betweters karakterloze misleiders zijn: menschen, die zichzelf buiten de volksgemeenschap stellen en ook als zoodanig behandeld moeten worden.

Luther zal wel nooit gedacht hebben, dat hij nog eens moest dienen om de belijders der Schrift te bewegen hun Bijbel te verwerpen. Het is echter slechts een afschuwelijke caricatuur van den grooten hervormer, die aan het volk getoond wordt. Helaas: velen vinden dat beeld natuurgelukkig en mooi.

* * *

De „Protestantische Orthodoxie“, die „geen asempje van het Luthersche, Germaansche protesteerende wezen bezit“, die „geen vreugde meer over Duitslands verheffing uit smaad en schande ondervond“, die „het groote werk der Duitse eenwording slechts vanuit het standpunt der liefde tot het Jodendom en zijn Oude Testament beschouwde“, die „oude dogmatische afgoden, en meeningen, welke innerlijk al lang afgedaan hebben, boven de eer en de vrijheid der Duitse natie plaatst“, moet nog veel meer van den auteur der „Mythe“ hooren. Hij kan hen niet genoeg schelden: „levenloze theologen“ zijn het, die de „diep-religieuze Duitse godsdienstigheid vervloeken“, en al hun tijd besteden om de grooten, welke Duitsland voortgebracht heeft, te belasteren en verachtelijk te maken. Die „belijdende dominees“ vindt Rosenberg gevaarlijker dan de buitenlandse vijanden.

Het volk moet echter niet denken, dat hij tegen den godsdienst is. Zeer dierbaar is hem het geloof der vaders. Luistert slechts.

„Niemand van ons is een beeldenstormer, niemand denkt eraan om overgeërfd gevoelswaarden te willen uitroeien“. Niemand behoeft vrees te hebben, iedereen zij gerust. „In Duitsland is de godsdienst veilig“.

„Wie met een klaar bewustzijn voor het historisch gegeven, door de Duitse dorpen reist, ziet eerst den kerktoeren oprijzen als een eeuwenoud teeken van den geest van gemeenschapszin, die eens heerschte. Vlak bij de kerk ligt het kerkhof, in welks aarde de geslachten der boeren rusten. De piëteit tegenover deze voorouders verbindt zich met de achtung voor het bouwwerk, dat hun doodkist het laatst gezien heeft. Op de traditioneele plaatsen geborgen, ligt de oude Lutherbijbel. Daarin staan de namen der oude bezitters ingeschreven; het tegenwoordige geslacht leest erin met het bewustzijn, dat de oogen der voorvaders geloovig op dezelfde bladzijden gerust hebben. Geen enkele Duitscher, die nog eenig verantwoordelijkheidsgevoel bezit, zal deze mooie gevoelsuitingen zonder piëteit willen aantasten, maar één ding roept onze tijd van strijd aan alle hoeders van eerbiedwaardige overleveringen toe: De Lutherbijbel, die nu traditie is, was eenmaal revolutie! De man, die hem schreef (!) verklaarde aan een duizendjarige overlevering een oorlog, welke de gansche wereld in verbijstering bracht.... Uit vroegere revolutie werd echter overlevering, welke kracht gaf, uit traditie verstening, uit deze verstening is nu vijandschap tegenover het leven gegroeid. En onze tijd eischt... bij alle eerbetoen aan de voorvaderlijke overleveringen, dat deze oude leeringen niet aan het behoud van ons leven in den weg staan of zelfs dit leven met zogenaamde eeuwige dogmata en „openbaringen“ vijandelijk en verdoemend tegemoet treden. De wet van ieder waarlijk groot tijdvak leeft ook in ons; wij hebben tot nu toe bevestigd, dat wij haar waardig zijn, wij willen ook verder waardig strijden“.

* * *

Het is meer dan verschrikkelijk!

De boeren worden met eenige dierbare woorden over hun erfgoed en over hun familiebijbel gestreeld. In werkelijkheid haat de vleier dien Bijbel met doodelijken haat, spreekt hij over den inhoud daarvan met de meest lasterlijke woorden, verteedt hij Gods Woord en Gods Wet onder zijn lompe voeten, zou hij niets liever doen dan bladzijde na bladzijde uit het boek des levens scheuren om ze te verbranden, kent hij geen andere begeerte dan het Kruis te vernielen en degenen, die daarvoor knielen, te bespotten en weg te sleuren.

En dat alles in den naam van Luther, die de rechtvaardigmaking door het geloof predikte, die getuigde van zonde en schuldvergeving, van oordeel en genade, van verderf en reinigmaking door het bloed, die bereid was om ten doode toe te strijden voor de Heiligheid van Gods Naam, die den aanval van de machten der wereld begroette met den geloofsjubel:

„Gods Naam
En zal“

Met welk
zongen op
zoovele and
zameld war
heid zich na

„Geen a
Die gaa
Ons slai
Dien Ge

Nooit hee
zooveel sch
uitgestort, i
zoo diepen
zulke afscht
schelijk woe
schrijven, d
stort wordt.

Het is no
Rom pilg
monden zul
den over d
voortbrengen

Of zal er
valsche getu
ning van Ro
zelf.

„Het is, s
neer hij ee
aanhaalt, „h
strijd (bed
niet meer g
lijke overtul
rein, maar
poging, welk
onaal-sociali
sche weder

En ditma
De groote
zonde en di
nature edele
God en de
In dien stri
Daarover
A.

4) Na het se
den, dat een
naar aan
Rom pilg
vraag of het
prediken, zoed
staatsvijanden

UIT

De andere
het Nummer
En lezende,
klanken, die
nu ons oor t

Er is een
„De Herau
ons blad do
het dan nu
en daarom
Van tien
op: een bew
Daarom
woord van
Ten eerst
Zoo dikw
lig, edel er
den, zijt g
mist of het
op te komen
Vandaar
des Heilige
ting met he
Vandaar
twisting me
Vandaar
in twistinge
naam van
Vandaar
van hun
schrijft heb
En vanda
in Jezus' ke
lijk hadden,
broeders, w
meeste won

Een paar m
nen, figuren
vreemd gezich
dienen ze ter
blemen.

Hier volgt a
wijze, waarop
heeft duidelij
actuele kwest

* Dit en het voorgaand artikel waren reeds geschreven voordat de auteur kennis kon nemen van de art. van Dr Vreugdenhil inzake de boeken van Laatsman en Frey.

1) Over dit boek schreef Dr M. Vreugdenhil in „De Ref.“ van 22 Oct. een uitvoerig artikel.